

Współpraca transtasmańska pomiędzy Australią a Nową Zelandią – uwarunkowania lokalne

dr Joanna Siekiera

15.10.2021

Notatka w skrócie:

- Australia i Nowa Zelandia należą do tego samego kręgu kulturowo-religijnego (krajów anglosaskich) wpisując się w cywilizację Zachodu, co zdecydowanie wyróżnia je spośród azjatyckich wysp Pacyfiku;
- wraz z nastaniem kolejnych dekad suwerenności, interesy narodowe rządów w Wellington oraz Canberrze zaczęły się rozmiąć;
- Australia musi mierzyć się z przestępczością na Oceanii, głównie nielegalnym rybołówstwem i piractwem, handlem narkotykami i żywym towarem, praniem brudnych pieniędzy, a także nielegalną imigracją. Wymienione zagrożenia pochodzą przede wszystkim z Papui-Nowej Gwinei. Nowa Zelandia zaś uchwała kolejne instrumenty prawne wzmacniające i ułatwiające wymianę handlową z Chińską Republiką Ludową.

Związek Australijski¹ z Nową Zelandią łączą ściśle więzi historyczne – ze względu na wspólną armię podczas I i II Wojny Światowej, ANZAC (ang. *Australian and New Zealand Army Corps*), kulturowe – włącznie z dziedzictwem tradycji i kultury, w tym prawej, Imperium Brytyjskiego, a także polityczne – w zakresie obronności, czy gospodarcze – obecnie w coraz mniejszym stopniu². Szereg powiązań prawnomiędzynarodowych oddaje zażyłe relacje tych dwóch narodów, które dopiero w XX wieku ogłosiły swoją niezależność od rządu w Londynie, wciąż jednak pozostając formalnie powiązane z Wielką Brytanią unią personalną pod postacią organizacji Wspólnoty Narodów (ang. *Commonwealth of Nations*), która do 1949 roku nosiła nazwę Brytyjska Wspólnota Narodów³.

Omawiane państwa należą do tego samego kręgu kulturowo-religijnego (krajów anglosaskich), dzieląc m.in. z Wielką Brytanią, Stanami Zjednoczonymi i Kanadą system prawny, ustrój polityczny, język czy obyczaje. Ponadto wpisują się w cywilizację Zachodu, co zdecydowanie wyróżnia je spośród azjatyckich wysp Pacyfiku. W literaturze popularnonaukowej stosunki

¹ Oficjalna nazwa państwa zgodnie z jego Konstytucją z dnia 1 czerwca 2003 to Związek Australijski (ang. *Commonwealth of Australia*).

² Mowa o coraz silniejszym uzależnieniu gospodarki Nowej Zelandii od Chin, a tym samym odsuwaniu się od ścisłej współpracy sąsiedzkiej z Australią, która to do 2014 roku plasowała się na pierwszym miejscu w rankingu partnerów Nowej Zelandii, od których importuje się towary i usługi. Por. artykuł Autorki dla portalu Instytut Nowej Europy, pt. „Nowozelandzkie prawo imigracyjne wobec wyzwań XXI w. a migracja z Chin” dostępny na: <https://ine.org.pl/nowozealandzkie-prawo-imigracyjne-wobec-wyzwan-xxi-w-a-migracja-z-chin/>.

³ S. Bożyk, *System konstytucyjny Nowej Zelandii*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2009, s. 5-11; A. Dańda, *Dominium jako forma ustrojowa państw anglosaskich*, WSE, Kraków 2009, s. 6,7, 50.

bilateralne na linii Canberra-Wellington określa się mianem partnerstwa tasmańskiego (ang. *Tasman Partnership, trans-Tasman relations*). Etymologia zwrotu pochodzi od Morza Tasmana stanowiącego naturalną morską granicę między państwami⁴.

Nowa Zelandia oddalona jest od swojego najbliższego sąsiada, Australii, o około 2 tys. km. Została ona odkryta w 1642 roku przez holenderskiego badacza Abła Janssona Tasmana, następnie nazwana Staten Land, co stanowi bezpośrednio odniesienie do odkrytej w 1616 roku przez Jacoba Le Maire cieśniny rozdzielającej Ziemię Ognistą od Wyspy Stanów (hol. *Stateneiland*). Tasman, sądząc, iż jest to teren połączony z Wyspami, nazwał je Staten Land – Ziemią Stanów (Niderlandów). Teren kontynentu australijskiego został następnie zarysowany przez holenderskich kartografów, którzy używali wówczas nazwy *Compagnis Niev Nederland* (Kompania Nowoniderlandzka). Ostatecznie, Nieuw Holland (Nowa Holandia) stała się oficjalną holenderską nazwą Australii. Nieuw Zeeland zaś, ukuta na cześć żeglarskiej prowincji Zelandii, została przetłumaczona przez Brytyjczyków na New Zealand. W 1769 roku potwierdził to angielski żeglarz James Cook⁵.

Wbrew powszechnej opinii, Nowa Zelandia nigdy nie była kolonią karną. Stała się nią kolonia brytyjska w Australii, Nowa Południowa Walia (ang. *New South Wales*, NSW). Zanim Aotearoa [oficjalna nazwa Nowej Zelandii w języku maoryskim – przyp. aut.] stała się odrębną kolonią brytyjską w 1840 roku, stanowiła ona w latach 1838-1841 część NSW. Ciekawym jest prawna możliwość włączenia narodu nowozelandzkiego do Australii, na podstawie Aktu Konstytucyjnego Australii. Art. 6 ustawy zasadniczej stanowi: „Do Stanów zaliczać należy kolonie Nowej Południowej Walii, Nowej Zelandii, Queensland, Tasmanię, Victorię, Zachodnią Australię oraz Południową Australię (...)”⁶.

Ponadto flagi Nowej Zelandii oraz Australii są bardzo do siebie podobne, wskutek znajdującego się w lewym górnym rogu brytyjskiego Union Jacka oraz Gwiazdozbioru Krzyża Południa po prawej stronie sztandaru. Australijski symbol narodowy ma jednak sześć gwiazd w kolorze białym, podczas gdy nowozelandzki – cztery o kolorze czerwonym. Z tych podobieństw często wynikają dyplomatyczne błędy. Autorka mieszkała w Nowej Zelandii podczas ogólnonarodowego referendum ws. zmiany flagi, jednak Nowozelandczycy – po raz

⁴ A. Robinson, *Trends in Australian-New Zealand Relations*, „The Australian Quarterly” 1969/ 41(1), s. 43-51.

⁵ Te Ara – the Encyclopedia of New Zealand: <http://www.TeAra.govt.nz/en/1966/new-zealand-naming-of/page-2>, dostęp 14.09.2021.

⁶ Commonwealth of Australia Constitution Act z 1 stycznia 1901 r.

kolejny – kierowali się historycznymi sympatiami, w tym pamięcią poległych pod znanym sztandarem narodowym.

Australia (jako niezależne państwo od 1901 roku) oraz Nowa Zelandia (z ograniczoną autonomią o statucie dominium brytyjskiego od 1907 roku) najbardziej scementowały swoje więzi podczas wspólnych działań wojennych prowadzonych przez ANZAC. Armia złożona w 1915 roku z dwóch wojsk zasłynęła w bitwie o Çanakkale (25 kwietnia 1915 – 9 stycznia 1916) przeciwko tureckim obrońcom Półwyspu Gallipoli. Ostatecznie kampania dardaneńska – jak nazywają ją Brytyjczycy – zakończyła się krwawym fiaskiem, a straty samych Nowozelandczyków wyniosły aż 2700 zabitych. Dzień 25 kwietnia nazywany jest ANZAC Day⁷.

Wraz z nastaniem kolejnych dekad suwerenności, interesy narodowe rządów w Wellington oraz Canberrze zaczęły tracić na intensywności. Bogata w złoża mineralne Australia, wskutek bliższej odległości rynków Azji, skupiła się na możliwościach wymiany handlowej z państwami wyżej wspomnianego kontynentu. Nowa Zelandia była zaś bez porównania mniejsza i biedniejsza. Warto tu wspomnieć, iż przez Brytyjczyków Wyspy te traktowane były z pobłażaniem jako „wiecznie zieloną farmę mleczną (mleczarnią) Imperium”⁸. Stąd też jej kierunki międzynarodowego rozwoju zostały skierowane nie tylko na utrzymanie bliskiej współpracy z potężną byłą metropolią, ale także wyspiarską ludność państw Oceanii.

Aotearoa posiada w efekcie o wiele dłuższą i bardziej zażyłą niż Australia historię zaangażowania politycznego w rozwój swojego regionu, co jest dumnie podkreślane przez nowozelandzkich polityków, naukowców czy działaczy społecznych⁹. Nowozelandczycy legitymizują stałą ingerencję w sprawy wewnętrzne państw Pacyfiku Południowego poprzez ukazanie konieczności dalszej integracji i harmonizacji regionalnej. Dla mikropaństw Pacyfiku, wybór Nowej Zelandii na partnera czy wzór¹⁰ wydawała się być oczywisty w obliczu innych alternatyw, tj. imperialistycznych zapędów przejawianych przez Francję, Stany

⁷ P.H. Liddle, *Gallipoli 1915: Pens, Pencils and Cameras at War*, Brassey's Ltd, Londyn 1985; D. Kindersley, *New Zealand*, DK Publishing, Nowy Jork 2001, s. 51; M. King, *The Penguin History of New Zealand*, The Penguin Group, Londyn 2003, s. 354–357.

⁸ Przeważnie to pochodzi od nazwy filmiku reklamującego Nową Zelandię w latach 20. XX w.: „New Zealand: The Empire's Dairy Farm”. P.M. Smith, *A Concise History of New Zealand*, Cambridge University Press, Nowy Jork 2005, s. 124, 142–143.

⁹ Obserwacje Autorki podczas pobytu w Nowej Zelandii, słuchając audycji radiowych, programów telewizyjnych oraz rozmawiając z pracownikami naukowymi Victoria University of Wellington.

¹⁰ Por. artykuł Autorki dla portalu Instytut Nowej Europy, pt. „Polityka publiczna realizowana przez Nową Zelandię w kontekście wyzwań regionalnych” dostępny na: <https://ine.org.pl/polityka-publiczna-realizowana-przez-nowa-zelandie-w-kontekscie-wyzwan-regionalnych>.

Zjednoczone¹¹ oraz Wielką Brytanię podczas druzgocących prób jądrowych w regionie Oceanii, których apogeum przypadało na lata 60. XX w.¹² Ponadto wątpliwości wokół australijskiej inicjatywy Sekretariatu Pacyfiku Południowego (ang. *Secretariat of the South Pacific*) – funkcjonującego obecnie pod nazwą Wspólnoty Pacyfiku (ang. *Pacific Community*)¹³ – czy japońskiej polityki rozpowszechniania pokoju międzynarodowego względem państw Pacyfiku¹⁴ doprowadziły do rozpoczęcia prac nad własną propozycją regionalizacji przez nowozelandzki Departament Spraw Zagranicznych. Dotyczy to przede wszystkim najnowszej pacyficznej inicjatywie o znamionach organizacji międzynarodowej – *Pacific Island Development Forum*¹⁵.

Współpraca transtasmańska z kolejnymi latami cechuje się większą konkurencyjnością. Australia, w przeciwieństwie do Nowej Zelandii, stara się powstrzymać imperialistyczny apetyt Chińskiej Republiki Ludowej, a tym samym powstrzymać rząd w Pekinie – z wykorzystaniem możliwości politycznych, prawnych oraz ekonomicznych – przed osadzaniem własnych stref wpływów na kontynencie australijskim¹⁶. Kolejne umowy bilateralne rządu w Canberrze z rządem w Wellington¹⁷ nie były w stanie powrócić do dawnych silnych relacji gospodarczych. Od 2014 roku głównym partnerem Nowej Zelandii nie została Australia, a Chiny.

Australia, „Wielki Brat” Nowej Zelandii, ma wreszcie nie tylko większe zasoby i pozycję na arenie międzynarodowej, ale także inne problemy, w rozwiązaniu których – ze względów na znikome środki – Nowa Zelandia nie jest władna pomóc. Rząd w Canberrze musi mierzyć się między innymi z przestępczością na Oceanii – głównie nielegalnym rybołówstwem

¹¹ *De facto* wreszcie przeciwko imperialistycznym zapędom w regionie Pacyfiku dwa państwa podpisywały słynny Traktat z Canberrzy (ang. *Canberra Pact*) z dnia 21 stycznia 1944 roku o bilateralnej, bliskiej współpracy.

¹² S. Firth, K. von Stokirch, *A Nuclear Pacific*, w: D. Denoon, M. Meleisea (red.), *The Cambridge History of the Pacific Islanders*, Cambridge University Press, Cambridge 1997, s. 324–358.

¹³ <https://www.spc.int/> [dostęp 14.09.2021].

¹⁴ J. Kukułka, *Historia współczesnych stosunków międzynarodowych; 1945-2000 z kalendarium 2001-2006*, Warszawa 2007, s. 309-310, 591-XX; United States Note to Japan November 26, 1941, Dept. of State Bulletin, Vol. V, No. 129, Dec. 13, 1941.

¹⁵ J. Siekiera, *Pacific Islands Development Forum – Emergence of the New Participant in the Pacific Regionalism*, „*Studia Iuridica Lublinensia*“, 2019/28(3); <http://www.pdf.int/> [dostęp 14.09.2021].

¹⁶ Y. Lei, „*Global Times*” (27.07.2021) NZ trade growth with China should give Australia pause for thought, Retrieved from: <https://www.globaltimes.cn/page/202107/1229776.shtml>.

¹⁷ Closer Economic Relations Agreement z 1938 roku, New Zealand Australia Free Trade Agreement z 1965 roku, Arrangement between The Australian Parties and New Zealand relating to Trans-Tasman Mutual Recognition z 1997 roku oraz inne umowy już o znamionach *lege specialis*.

i piractwem, handlem narkotykami i żywym towarem, praniem brudnych pieniędzy, a także nielegalną imigracją, pochodzącymi przede wszystkim z kierunku Papui-Nowej Gwinei¹⁸.

Należy zatem przyjąć, iż współpraca transtasmańska miała od zawsze w swojej charakterystyce rys konkurencji małego z wielkim bratem, dwóch wzajemnie obserwujących swój rozwój sąsiadów. Przez jednak swoją nie tak dużą pozycję na arenie wielkich globalnych graczy, ani Australia, ani Nowa Zelandia nigdy nie były w stanie funkcjonować niezależnie, czy to od swojej byłej metropolii, czy nowych partnerów, jak Stany Zjednoczone czy Chiny. Ma to swój oczywisty wydzźwięk w polityce krajowej oraz międzynarodowej, gdzie rząd w Wellington, w przeciwieństwie do tego w Canberrze, zdecydował się na oddanie pierwszeństwa w kontaktach handlowych Chinom. Powstają prywatne i publiczne instrumenty wzmacniające relacje handlowe Nowej Zelandii z Chińską Republiką Ludową, co powoli powoduje także zmiany demograficzne. Dwa tak bliskie sobie państwa, połączone historią kolonializmu brytyjskiego, późniejszego kształtowania własnej tożsamości narodowej, głównie podczas dwóch wojen światowych, obecnie łączą bardziej sympatie zwykłych ludzi niż kierunki polityczne. Zwykli Australijczycy mają bowiem zwyczaj mówienia, iż „Z Sydney bliżej jest do Wellington niż do Perth”, na co Nowozelandczycy odpowiadają, przywołując ducha jedności: „Spirit of ANZAC, old man”¹⁹.

¹⁸ Ł. Fijałkowski, A. Polus, *Azja Południowo-Wschodnia i Australazja w stosunkach międzynarodowych*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2006.

¹⁹ A. Robinson, op. cit., s.43, 50.

O AUTORCE

dr Joanna Siekiera. Prawnik międzynarodowy, doktor nauk społecznych, adiunkt na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Bergen w Norwegii. Była stypendystką rządu Nowej Zelandii na Uniwersytecie Victorii w Wellington, niemieckiego Institute of Cultural Diplomacy, francuskiego Institut de relations internationales et stratégiques. Uzyskała certyfikaty Rosyjskiej Szkoły Prawa Humanitarnego, UN CIMIC Training School oraz NATO Stability Policing Centre of Excellence.

Sfinansowano przez Narodowy
Instytut Wolności - Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego ze
środków Programu Rozwoju
Organizacji Obywatelskich na lata
2018 – 2030

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.